

Μελέτη περίπτωσης παιδιού με σύνδρομο Asperger

Case study of child with Asperger syndrome

Χριστοδούλου Πηνειώ, Νηπιαγωγός Ειδικής Αγωγής, MSc, Υποψήφια διδάκτωρ Α.Π.Θ.
xripinio@gmail.com

Christodoulou Pinio, Kindregatren teacher, MSc, PhD student, Aristotle University,
xripinio@gmail.com

Φωτιάδου Ελένη, Επίκουρη Καθηγήτρια Ειδικής Φυσικής Αγωγής, Τ.Ε.Φ.Α.Α. Α.Π.Θ.,
fotiadi@phed.auth.gr

Fotiadou Eleni, Assistant Professor of Special Physical Education at the Department of Physical Education & Sports Science, Aristotle University,
fotiadi@phed.auth.gr

Παναγάκη Παναγιώτα, Φυσικοθεραπεύτρια, ppanagaki@gmail.com

Panagaki Panagiota, Physiotherapist,
ppanagaki@gmail.com

Abstract:The latest years, the Asperger syndrome preoccupies more and more the educational community. According to the Diagnostic and Statistic Manual of American Psychiatry Company DSM-IV- TR, it constitutes one of five disorder subcategories related to the Diffuse Developmental Disturbances. The purpose of this present study was the effectiveness identification of a physiological-educational intervention program, which was focused on the obliteration of an undesirable social behavior, in the case of a teenage girl aged 16, with Asperger syndrome.

Περίληψη:Το σύνδρομο Asperger, τα τελευταία χρόνια, απασχολεί όλο και περισσότερο την εκπαιδευτική κοινότητα. Με βάση το Εγχειρίδιο Διαγνωστικής και Στατιστικής της Αμερικανικής Ψυχιατρικής Εταιρείας DSM-IV-TR, αποτελεί μία από τις πέντε υποκατηγορίες διαταραχών αναφορικά με τις Διάχυτες Αναπτυξιακές Διαταραχές.

Στόχος της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας ενός ψυχοπαιδαγωγικού προγράμματος παρέμβασης, το οποίο επικεντρώθηκε στην απόσβεση μιας

ανεπιθύμητης κοινωνικής συμπεριφοράς, σε μια περίπτωση έφηβης με σύνδρομο Asperger, χρονολογικής ηλικίας 16 ετών.

Λέξεις κλειδιά: σύνδρομο Asperger, ψυχοπαιδαγωγικό πρόγραμμα παρέμβασης.

Εισαγωγή

Ο αυτισμός σύμφωνα με την Αμερικάνικη Ψυχιατρική Εταιρεία αναγνωρίζεται ως διάχυτη διαταραχή της ανάπτυξης και αποτελεί μία διαταραχή της ανάπτυξης του νευρικού συστήματος, που χαρακτηρίζεται από μειωμένη κοινωνική αλληλεπίδραση και επικοινωνία, καθώς και από περιορισμένη και επαναλαμβανόμενη συμπεριφορά (American Psychiatric Association, 2000, 1994).

Οι Διάχυτες διαταραχές της ανάπτυξης χαρακτηρίζονται από χρονιότητα και συνοδεύουν το άτομο σε όλη του τη ζωή (Στεργίου, 2008), επηρεάζοντας την αντίληψη, τη σκέψη και τη συμπεριφορά του (Ρισβάς, 2005).

Το σύνδρομο Asperger ανήκει στο ευρύ φάσμα των Διάχυτων Αναπτυξιακών Διαταραχών, όπου με βάση το DSM-IV-TRTM, συμπεριλαμβάνονται επίσης η Αυτιστική Διαταραχή, η Διαταραχή Rett, η Παιδική Αποδιοργανωτική Διαταραχή και η Διάχυτη Αναπτυξιακή Διαταραχή Μη Προσδιοριζόμενη Αλλιώς. Όλοι οι προαναφερόμενοι τύποι των Διάχυτων Αναπτυξιακών Διαταραχών είναι νευρολογικής φύσεως και συνήθως γίνονται αντιληπτοί περίπου στη χρονολογική ηλικία των 3 ετών.

Το σύνδρομο Asperger αποτελεί μία από τις συχνότερες διαταραχές του φάσματος του αυτισμού στην ηπιότερή του μορφή (Frith, 2004), με συχνότητα εμφάνισης της τάξης του 1/250 παιδιά (Gillberg et al., 2001). Ο πληθυσμός των ατόμων με σύνδρομο Asperger παρουσιάζει μεγάλη ετερογένεια.

Στην Ευρώπη και την Αμερική τα άτομα που διαγιγνώσκονται με το συγκεκριμένο σύνδρομο καθώς και οι οικογένειές τους δέχονται ειδική υποστήριξη. Τα παιδιά με Σύνδρομο Asperger συνήθως φοιτούν στα σχολεία γενικής αγωγής, με την παρουσία κάποιου συνοδού -ο οποίος βοηθά το παιδί να αντιμετωπίσει τις καθημερινές δυσκολίες- με μακροπρόθεσμο στόχο την ομαλότερη ένταξή του στη σχολική κοινότητα, αλλά και τον ευρύτερο κοινωνικό ιστό.

Το γεγονός του επιπέδου της υψηλής λειτουργικότητας του ατόμου το οποίο κατά κανόνα συνδέεται με το σύνδρομο Asperger, δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να μεταφράζεται σε μειωμένες ανάγκες για παρέμβαση. Γιατί αυτά τα άτομα έχουν περισσότερη συνείδηση της ιδιαιτερότητάς τους και ως εκ τούτου παρουσιάζουν ιδιαίτερα περίπλοκα προβλήματα στην εκπαίδευση και την καθημερινή τους ζωή (Παπαγεωργίου, 2003). Και στις περιπτώσεις των συγκεκριμένων ατόμων, εντοπίζονται δυσκολίες και ελλείμματα αναφορικά με τις περιοχές της κοινωνικής αλληλεπίδρασης, της λεκτικής επικοινωνίας, της έκφρασης και της αναγνώρισης συναισθημάτων.

Βασικός στόχος της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση της επίδρασης ενός ψυχοπαιδαγωγικού προγράμματος παρέμβασης, το οποίο βασίστηκε στην Εφαρμοσμένη Ανάλυση Συμπεριφοράς. Το εξατομικευμένο πρόγραμμα παρέμβασης ήταν διάρκειας δύο μηνών και αποσκοπούσε στη βελτίωση των κοινωνικών δεξιοτήτων μιας περίπτωσης εφήβου με σύνδρομο Asperger.

1. Σκιαγράφηση του προφίλ των παιδιών με σύνδρομο Asperger

Το άτομο με σύνδρομο Asperger παρουσιάζει ορισμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα, όπως είναι η κατάθλιψη, η ανησυχία, η ψυχαναγκαστική διαταραχή, το σύνδρομο υπερκινητικότητας-ελλειμματικής προσοχής (ADHD), ο αλκοολισμός, και οι δυσκολίες σχέσης (Tantam, 2003).

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους Gillberg et al. (2001) τα χαρακτηριστικά που σκιαγραφούν το προφίλ των παιδιών με σύνδρομο Asperger, συνοψίζονται ως ακολούθως:

i. Περιορισμένες κοινωνικές σχέσεις-κοινωνική απομόνωση.

- Λίγες ή ανύπαρκτες κοινωνικές σχέσεις.
- Αδέξια αλληλεπίδραση με τους συνομηλίκους του.
- Ασυνήθιστη εγωκεντρικότητα και μειωμένη ενσυναίσθηση ή ευαισθησία, γιατί δυσκολεύεται να δει τα πράγματα από την οπτική γωνία των άλλων.
- Έλλειψη συνειδητοποίησης των κοινωνικών κανόνων και διάπραξη «κοινωνικών σφαλμάτων».

ii. Προβλήματα στην επικοινωνία.

- Περίεργη φωνή, μονότονη και ίσως ασυνήθιστης έντασης.
- Μιλάει στους άλλους με μικρή ανησυχία αναφορικά με την απάντησή τους.
- Επιφανειακά καλή γλώσσα, αλλά στην πραγματικότητα πολύ επίσημη, στομφώδης, σχολαστική.
- Δυσκολία στη σύλληψη οποιασδήποτε έννοιας εκτός από την κυριολεκτική σημασία των λέξεων.
- Απουσία μη λεκτικής επικοινωνιακής συμπεριφοράς: «ξύλινη», απαθής εμφάνιση με λίγες χειρονομίες, ένα κακά συντονισμένο βλέμμα που μπορεί να αποφύγει να κοιτάξει τον άλλο στα μάτια.
- Αδέξια ή παράξενη στάση και γλώσσα του σώματος.

iii. Περιορισμένα ενδιαφέροντα.

- Ασυνήθιστες ρουτίνες ή τελετουργικές στερεοτυπίες και εμμονές.
- Αναστάτωση μετά από αλλαγές.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω μία από τις κυριότερες δυσκολίες που εντοπίζονται στις περιπτώσεις των παιδιών και των εφήβων με σύνδρομο Asperger, είναι η αδυναμία τους να ενσωματωθούν κοινωνικά στην ομάδα των συνομηλίκων τους και να αλληλεπιδράσουν ενεργητικά (Attwood, 2000).

Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση αυτών των ελλειμμάτων χρησιμοποιούνται ορισμένες τεχνικές και στρατηγικές κοινωνικής ενσωμάτωσης, όπως είναι η παροχή ευκαιριών αλληλεπίδρασης με παιδιά τυπικής ανάπτυξης -με βασική προϋπόθεση οι συνομήλικοι να επιδεικνύουν κατάλληλες κοινωνικές και συναισθηματικές συμπεριφορές (Attwood, 2000) και να αποδέχονται το παιδί-, η γνώση αναφορικά με τη φύση του συνδρόμου (Faherty, 2000), η διδασκαλία δεξιοτήτων που αφορούν τη Θεωρία του Νου, η χρήση της Εφαρμοσμένης Ανάλυσης Συμπεριφοράς, η χρήση των κοινωνικών ιστοριών, έτσι ώστε τα συγκεκριμένα άτομα να κατανοούν τις διάφορες κοινωνικές καταστάσεις (Gray, 2010) κ. ά.

2. Εφαρμοσμένη Ανάλυση Συμπεριφοράς

Η Εφαρμοσμένη Ανάλυση Συμπεριφοράς (ABA) είναι η επιστήμη η οποία εφαρμόζει με συστηματικό τρόπο, μεθόδους που προέρχονται από τις αρχές του Συμπεριφορισμού και που έχει στόχο να βελτιώσει σε ικανοποιητικό βαθμό κοινωνικά σημαντικές συμπεριφορές και να αποδείξει πειραματικά πως οι μέθοδοι που εφαρμόστηκαν, είναι υπεύθυνες για τη βελτίωση των συγκεκριμένων συμπεριφορών-στόχων (Τσεινέ, 2003, Cooper, Heron & Heward, 1987). Πρόκειται για την εφαρμογή δομημένων προγραμμάτων παρέμβασης που στηρίζονται στην καταγραφή, την ανάλυση και την αξιολόγηση των δεδομένων.

Η βασική αρχή στην οποία στηρίζεται η Εφαρμοσμένη Ανάλυση Συμπεριφοράς είναι ότι όλες οι συμπεριφορές, ακόμα και οι διαταραχές της συμπεριφοράς, καθορίζονται από τις συνέπειές τους (Konarski, Favell & Favell, 1992). Οι συμπεριφορές διαμορφώνονται και συντηρούνται από την ενδεχόμενη σχέση εξάρτησης μεταξύ των γεγονότων που προηγούνται και έπονται της συμπεριφοράς. Αν εντοπιστεί αυτή τη σχέση-κλειδί, υπάρχει η δυνατότητα αποτελεσματικής παρέμβασης και τροποποίησης της συμπεριφοράς-στόχου.

Η Εφαρμοσμένη Ανάλυση Συμπεριφοράς χρησιμοποιεί την ενίσχυση-επιβράβευση της επιθυμητής συμπεριφοράς και την αγνόηση της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς, τόσο για την τροποποίηση μιας «προκλητικής» συμπεριφοράς όσο και για την εγκαθίδρυση νέων δεξιοτήτων.

Ο πρωταρχικός στόχος των προγραμμάτων που στηρίζονται στην Εφαρμοσμένη Ανάλυση Συμπεριφοράς είναι η αποτελεσματική αντιμετώπιση της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς του παιδιού. Η προβληματική/ανεπιθύμητη συμπεριφορά δε διαφέρει από αυτή που θεωρείται «φυσιολογική», ούτε ως προς την ανάπτυξή της, ούτε ως προς τη διατήρηση, τη συνέχιση και την τροποποίησή της (Τσεινέ, 2003).

Με βάση τις αρχές της Εφαρμοσμένης Ανάλυσης Συμπεριφοράς όλοι οι εμπλεκόμενοι στη αγωγή και την εκπαίδευση του παιδιού με αυτισμό προσπαθούν να εντοπίσουν τις αιτίες που προκαλούν την ανεπιθύμητη συμπεριφορά, το τι την ενισχύει, το σκοπό που εξυπηρετεί για το συγκεκριμένο παιδί, το χώρο εκδήλωσης, την ώρα της ημέρας, τη συχνότητα και τα πρόσωπα που ενδέχεται να έχουν σχέση και πιθανόν συντελούν ή επηρεάζουν την εμφάνισή της (Τσεινέ, 2003).

Τα βήματα που ακολουθούνται προκειμένου να γίνει μια ολοκληρωμένη εκτίμηση της συμπεριφοράς-στόχου, καθώς και της παρέμβασης που θα ακολουθηθεί στην κάθε περίπτωση παιδιού είναι τα παρακάτω:

- Η αξιολόγηση των συνολικών αναγκών του ατόμου και η εκτίμηση της συμπεριφοράς στόχου.
- Η προσεκτική επιλογή της μεθοδολογίας για την αξιολόγηση της συμπεριφοράς στόχου τόσο πριν, όσο και μετά το πέρας της παρέμβασης.
- Ο ορισμός και η ποσοτικοποίηση της συμπεριφοράς στόχου.
- Η αξιολόγηση της προόδου του ατόμου.
- Και τέλος η επανααξιολόγηση μετά το πέρας της εφαρμογής του εξατομικευμένου προγράμματος παρέμβασης (Γενά & Γαλάνης, 2007).

Ειδικότερα, όσον αφορά το σχεδιασμό του προγράμματος παρέμβασης η συμπεριφορά του ατόμου παρατηρείται, εντοπίζεται η αιτία που την προκαλεί και ανάλογα ενισχύεται ή εξαλείφεται. Η διαδικασία της διδασκαλίας βασίζεται σε μια λογική σειρά με βάση τις ήδη κερτημένες δεξιότητες του ατόμου. Προσδιορίζονται με σαφήνεια οι στόχοι του εξατομικευμένου παρεμβατικού προγράμματος και στη συνέχεια επιμερίζονται προκειμένου τα παιδιά να κατακτούν το στόχο βήμα προς βήμα. Όλα τα βήματα συνδέονται αντίστοιχα μεταξύ τους και το καθένα αποτελεί έναν κρίκο μιας αλυσίδας που οδηγεί στην επιτυχή κατάκτηση του κάθε στόχου.

Η διαδικασία της διδασκαλίας οργανώνεται σε επαναλαμβανόμενες προσπάθειες-δοκιμές. Κάθε προσπάθεια-δοκιμή αποτελείται από τα ακόλουθα τέσσερα βήματα:

- Δίνεται η εντολή-οδηγία.
- Έπεται η ανταπόκριση του παιδιού.
- Συνέπεια, θετική ενίσχυση.
- Παύση.

Κάθε κύκλος που περιλαμβάνει έναν προηγούμενο, μια απόκριση και μια συνέπεια αποτελεί μια διδακτική προσπάθεια-δοκιμή. Ακολουθούν πολλές επαναλήψεις του ίδιου κύκλου μέχρι την κατάκτηση του στόχου. Γίνεται συστηματική καταγραφή της δεδομένης συμπεριφοράς του παιδιού και στη συνέχεια διαμορφώνεται ανάλογα με τον επιθυμητό προς κατάκτηση στόχο. Σταδιακά αυξάνονται οι απαιτήσεις πριν την επιβράβευση της συμπεριφοράς στόχου. Ορίζονται νέοι στόχοι με βάση τις ήδη υπάρχουσες κερτημένες δεξιότητες του ατόμου. Υποβοηθείται το άτομο, προκειμένου να αυξήσει τις σωστές αποκρίσεις από την πλευρά του και να ελαχιστοποιήσει τις λανθασμένες αποκρίσεις. Το άτομο που εφαρμόζει το πρόγραμμα παρέμβασης ή τη στρατηγική παρέχει ορισμένες κατευθύνσεις στο παιδί προκειμένου να κατακτήσει το στόχο π.χ. φυσική καθοδήγηση, λεκτική καθοδήγηση ή συνδυασμό και των δύο τύπων καθοδήγησης. Στη συνέχεια σταδιακά μειώνεται η παρεχόμενη βοήθεια, έτσι ώστε να μην υπάρχει εξάρτηση από τη συστηματική βοήθεια του ενηλίκου και το παιδί να μαθαίνει να ακολουθεί μόνο του το μονοπάτι που έχει διδαχθεί για την κατάκτηση του στόχου χωρίς καμία βοήθεια.

Σε ένα πρόγραμμα παρέμβασης που στηρίζεται στην Εφαρμοσμένη Ανάλυση Συμπεριφοράς σημαντικό ρόλο παίζει η εφαρμογή της μεθόδου μείωσης των λαθών κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι το πρόγραμμα παρέμβασης να ξεκινάει από τη σωστή βάση και οι στόχοι που τίθενται να είναι ρεαλιστικοί και να αντιστοιχούν στις δυνατότητες του παιδιού. Δεν πρέπει να παραγνωρίζεται η σημασία της επιβράβευσης του παιδιού. Πρέπει προηγουμένως να εντοπίζουμε τον πιο δυνατό ενισχυτή για το συγκεκριμένο παιδί.

Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι έχει πολύ μεγάλη σημασία η άμεση επιτυχία του παιδιού. Κατά συνέπεια λαμβάνεται μέριμνα έτσι ώστε να προλαμβάνονται οι λανθασμένες επιλογές, πριν την εκδήλωσή τους. Παρέχεται άμεση βοήθεια, που αποτελεί άμεση διόρθωση, προκειμένου να αποφευχθεί η σύγχυση με λανθασμένες επιλογές. Επιβραβεύεται άμεσα το παιδί και του δίνεται η δυνατότητα να καταλάβει τί του ζητείται να κάνει κάθε φορά, προκειμένου να λάβει ξανά τη θετική ενίσχυση.

3. Μελέτη περίπτωσης

Η Μαρία είναι ένα πολύ συμπαθητικό κορίτσι, χρονολογικής ηλικίας 16 ετών με σύνδρομο Asperger. Είναι το μοναδικό παιδί μιας οικογένειας με υψηλό κοινωνικοοικονομικό επίπεδο (Βάμβουκας, 1988).

Φοιτά για δεύτερη συνεχή χρονιά σε Ε.Ε.Ε.Ε.Κ. Όλα τα προηγούμενα χρόνια φοιτούσε σε κανονικό δημοτικό σχολείο με την παρουσία συνοδού που είχαν προσλάβει για αυτό το σκοπό οι γονείς της

Με βάση τις γνωματεύσεις του Κ.Ε.Δ.Δ.Υ. και του ιατροπαιδαγωγικού κέντρου έχει υψηλό νοητικό επίπεδο. Όσον αφορά την περιοχή των κοινωνικών δεξιοτήτων το κατά προτεραιότητα πρόβλημα εντοπίζεται στη δυσκολία και την αδυναμία της να κατανοήσει και να χρησιμοποιήσει τους κοινωνικούς κανόνες με επιτυχία. Η κοινωνική της συμπεριφορά είναι αφελής και ιδιόρρυθμη και συχνά χαρακτηρίζεται εκκεντρική. Έχει περιορισμένο εύρος ενδιαφερόντων. Δυσκολεύεται να αναπτύξει και να διατηρήσει διαπροσωπικές σχέσεις με τους συνομηλίκους της, παρόλο που το επιθυμεί. Περισσότερο αναπτύσσει διαπροσωπικές σχέσεις με τους ενήλικους, πιθανόν λόγω του επαγγέλματος και του χώρου εργασίας του πατέρα της, όπου η ίδια παρευρίσκεται αρκετές ώρες την ημέρα.

Η Μαρία εμφάνισε προφορικό λόγο στη χρονολογική ηλικία του μέσου παιδιού, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν έχει σημαντικές δυσκολίες στην επικοινωνία. Το λεξιλόγιό της είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένο, αλλά δύσκολα κατανοεί τα λογοπαίγνια και τις μεταφορές. Ο λόγος της είναι υπερβολικά ακριβής και σχολαστικός, ο τόνος της φωνής της συχνά είναι ασυνήθιστος. Συνήθως μιλάει δυνατά και πολλές φορές επινοεί λέξεις ή προσθέτει σύμφωνα ή άλλες καταλήξεις στις ήδη γνωστές.

Στη διάρκεια μιας συζήτησης δε γνωρίζει πότε μπορεί να σταματήσει το συνομιλητή της, αλλά ούτε και πότε εκείνος έχει χάσει το ενδιαφέρον του, με αποτέλεσμα συχνά να

μακρηγορεί, ή να μονολογεί ή και να επαναλαμβάνει τις ίδιες ερωτήσεις απευθυνόμενη στο συνομιλητή της.

Η έκφραση του προσώπου της είναι «επίπεδη». Έχει δυσκολίες με τις μεταβατικές καταστάσεις και τις αλλαγές και προτιμά την ομοιομορφία. Συχνά προσκολλάται σε συμπεριφορές ρουτίνας προκειμένου να διαχειριστεί το άγχος της.

Όσον αφορά τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντά της, τα οποία αφορούν στη συλλογή αντικειμένων, η Μαρία έχει εμμονή στο να συλλέγει συγκεκριμένες καραμέλες ζελεδάκια με γεύσεις φρούτων και συγκριμένου είδους γλειφιτζούρια.

Η Μαρία δε δυσκολεύεται ιδιαίτερα να συντονίσει τις κινήσεις της και να ακολουθήσει ένα ρυθμό. Όμως ακόμη δεν έχει κατακτήσει τη δεξιότητα να δένει τα κορδόνια των παπουτσιών της. Έχει σχετικά δυσανάγνωστο γραφικό χαρακτήρα, αλλά μπορεί να γράφει καλύτερα με τη βοήθεια του ηλεκτρονικού υπολογιστή, υπό μικρή λεκτική καθοδήγηση.

Όσον αφορά τις γνωστικές της δεξιότητες έχει πολύ καλή βραχυπρόθεσμη, αλλά και μακροπρόθεσμη μνήμη ιδιαίτερα σε θέματα που συνδέονται με τα ενδιαφέροντά της. Η σκέψη της δεν είναι ευέλικτη και παράλληλα παρουσιάζει μία δυσπροσαρμοστικότητα σε αλλαγές, νέα δεδομένα και καταστάσεις.

Παρουσιάζει υπερβολική αισθητηριακή ευαισθησία αναφορικά με το να ανέχεται την απτική επαφή με ορισμένα υλικά, όπως για παράδειγμα το ζυμάρι. Η Μαρία βρίσκεται στην περίοδο της εφηβείας και έχει απόλυτη ανάγκη από τη στήριξη τόσο των γονέων της, όσο και των εκπαιδευτικών που θα την υποβοηθήσουν να αναπτύξει τα ταλέντα και τις ικανότητές της.

4. Πρόγραμμα παρέμβασης

Όπως προαναφέρθηκε, στην περίπτωση της Μαρίας εφαρμόστηκε ένα ψυχοπαιδαγωγικό πρόγραμμα παρέμβασης, το οποίο επικεντρώθηκε στην κατάκτηση κοινωνικά αποδεκτών συμπεριφορών. Το πρόγραμμα παρέμβασης στηρίχτηκε κυρίως στην Εφαρμοσμένη Ανάλυση Συμπεριφοράς (ABA).

Μακροπρόθεσμος στόχος της παρέμβασης ήταν η εξάλειψη μιας κοινωνικά ανεπιθύμητης-«προβληματικής» συμπεριφοράς.

Το κατά προτεραιότητα πρόβλημα στην περίπτωση της Μαρίας ήταν η αποτελεσματική αντιμετώπιση και διαχείριση μιας συμπεριφοράς, η οποία αφορούσε τα ψώνια στο σούπερ μάρκετ.

Συγκριμένα, η Μαρία όταν πήγαινε με τους γονείς της ή μόνη της στο σούπερ μάρκετ άνοιγε τις συσκευασίες των προϊόντων, τις άφηνε εκτεθειμένες και ανοιχτές κάτω, έπαιρνε ό,τι ήθελε και έφευγε χωρίς να πληρώνει. Πρέπει να σημειωθεί ότι το κορίτσι είχε άμεση πρόσβαση στο σούπερ μάρκετ σε καθημερινή βάση, καθώς έβγαινε μόνο του έξω από το χώρο εργασίας του πατέρα του. Το αποτέλεσμα ήταν οι υπεύθυνοι του σούπερ μάρκετ και οι ιδιοκτήτες των άλλων πλησιέστερων καταστημάτων με είδη διατροφής να διαμαρτύρονται έντονα στους γονείς και αυτοί να είναι πολύ προβληματισμένοι και αγχωμένοι. Επίσης όταν πήγαιναν για

ψώνια μαζί με τη Μαρία στο σούπερ μάρκετ, στην κυριολεξία, αναγκάζονταν να φύγουν χωρίς να ψωνίσουν τίποτα.

Σχεδιάστηκε ένα πρόγραμμα παρέμβασης με χρονική διάρκεια εφαρμογής δύο μήνες και συχνότητα εφαρμογής δύο φορές την εβδομάδα.

Αφού είχε οικοδομηθεί μία σχέση εμπιστοσύνης ανάμεσα στη Μαρία και την εκπαιδευτριά, αποφασίστηκε να ασκηθεί αρχικά μαζί της στη δεξιότητα «ψωνίζω στο σούπερ μάρκετ».

Η εκπαιδευτριά κρατούσε χαλαρά τη Μαρία από το μπράτσο και έμπαιναν μαζί στο κατάστημα. Στο αρχικό στάδιο εφαρμογής του προγράμματος, είχαν συμφωνήσει εκ των προτέρων ότι θα ψωνίσουν μόνο ένα πράγμα, το οποίο ήταν γραμμένο σε καρτελάκι το οποίο το κρατούσε στο χέρι της η Μαρία. Στη συνέχεια πλήρωνε η Μαρία και έβγαιναν από το σούπερ μάρκετ. Η Μαρία επιβραβευόταν λεκτικά και αμέσως στη συνέχεια λάμβανε και υλική θετική ενίσχυση, η οποία ήταν μία από τις αγαπημένες της καραμέλες ζελέ, με γεύση φρούτου.

Αυτή η πρακτική επαναλήφθηκε αρκετές φορές και αφού κατακτήθηκε αυτό το βήμα, με την πάροδο του χρόνου ο αριθμός των προϊόντων που αγόραζε κάθε φορά η Μαρία από το σούπερ μάρκετ, με τη συνοδεία της εκπαιδευτριάς αυξάνονταν σταδιακά.

Στο σημείο αυτό πρέπει να καταστεί σαφές, ότι στην αρχή επιλέχθηκε ένα συγκεκριμένο σούπερ μάρκετ, το οποίο είχε ευρύχωρους διαδρόμους, αφενός έτσι ούτως ώστε το παιδί να μην έχει πολλά ερεθίσματα ταυτόχρονα από δεξιά και από αριστερά και αφετέρου, να κινείται άνετα με το συνοδό του και το καρότσι τους.

Αφότου σταθεροποιήθηκε η κατάσταση και δεν υπήρχε κανένα πρόβλημα όταν η Μαρία ψωνίζε με τη συνοδό της, αποφασίστηκε να γίνει δοκιμή και να ψωνίσει το κορίτσι με τον ένα γονέα του, στο ίδιο σούπερ μάρκετ.

Ακολουθήθηκαν ξανά τα ίδια βήματα και προτάθηκε στο γονιό όταν μπαίνουν στο σούπερ μάρκετ να παίρνουν πάντα ένα μεγάλο καρότσι το οποίο θα κρατάνε μαζί με τη Μαρία. Το καρότσι, όπως είναι αυτονόητο, αποτελεί ένα φυσικό εμπόδιο και έτσι το παιδί δε θα μπορούσε να «ξεφύγει» της προσοχής του συνοδού του.

Τα αποτελέσματα ήταν αρκετά ικανοποιητικά και με τη συνοδεία του γονέα. Η Μαρία σήμερα ψωνίζει μαζί με τους γονείς της σε οποιοδήποτε σούπερ μάρκετ (επήλθε η γενίκευση) όσα πράγματα χρειάζεται κάθε φορά η οικογένεια, χωρίς κανένα πρόβλημα. Επίσης ψωνίζει και μόνη της στα καταστήματα χωρίς να προξενεί καμία αναστάτωση και καμία φθορά στα προϊόντα. Παράλληλα έμαθε και να πληρώνει ό,τι αγοράζει από τα καταστήματα. Γιατί, όπως προαναφέρθηκε, πριν από την εφαρμογή του προαναφερόμενου προγράμματος παρέμβασης έφευγε από το σημείο εργασίας του πατέρα της, το οποίο βρισκόταν σε κεντρικό σημείο της πόλης και πήγαινε στα πλησιέστερα καταστήματα (σούπερ μάρκετ, περίπτερα, ζαχαροπλαστεία κ. ά) άνοιγε τις συσκευασίες των προϊόντων, τις άφηνε, έπαιρνε όποιο προϊόν ήθελε και έφευγε χωρίς να πληρώνει. Τώρα πριν βγει έξω ζητάει χρήματα από τον πατέρα της, ψωνίζει ότι χρειάζεται η ίδια ή ό,τι χρειάζονται για το σπίτι και επιστρέφει χαρούμενη.

Συμπεράσματα

Κάθε πρόγραμμα παρέμβασης το οποίο στηρίζεται στην Εφαρμοσμένη Ανάλυση Συμπεριφοράς χαρακτηρίζεται από τη συστηματική εφαρμογή της μεθοδολογίας και των αρχών, που αυτή προτείνει.

Η Εφαρμοσμένη Ανάλυση Συμπεριφοράς είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη στους τομείς της θεραπείας και της εκπαίδευσης και μάλιστα έχει καταδειχθεί ερευνητικά ότι αποτελεί μια ολοκληρωμένη και ιδιαίτερα αποτελεσματική προσέγγιση για την αντιμετώπιση του αυτισμού. Από τα αποτελέσματα πρόσφατων ερευνών προέκυψε ότι τα οφέλη από την εφαρμογή της είναι πολύ σημαντικά, τόσο για παιδιά με αυτισμό υψηλής λειτουργικότητας, όσο και για παιδιά χαμηλότερης λειτουργικότητας (Eldevik et al., 2006). Ειδικότερα, σύγχρονες έρευνες κατέδειξαν ότι το 90% των παιδιών που εκπαιδεύονται βάση του προγράμματος της Εφαρμοσμένης Ανάλυσης Συμπεριφοράς, παρουσιάζουν σημαντική βελτίωση στη γενική τους εικόνα.

Στις περιπτώσεις των παιδιών και των εφήβων με Σύνδρομο Asperger προκειμένου τα αποτελέσματα της εφαρμογής των προγραμμάτων παρέμβασης να είναι θετικά, απαιτείται σωστός σχεδιασμός του εξατομικευμένου προγράμματος παρέμβασης, αρμονική συνεργασία με τους γονείς και όλους τους εμπλεκόμενους στην αγωγή και την εκπαίδευση των συγκεκριμένων παιδιών, χρόνος, μεθοδική προσπάθεια, υπομονή και επιμονή.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- American Psychiatric Association (1994). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, (4th edition), (DSM-IV). Washington, DC: American Psychiatric Association.
- American Psychiatric Association. (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4th ed., Text Revision). Washington, DC: American Psychiatric Association.
- Attwood, T. (2000). *The complete guide to Asperger's syndrome*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Βάμβουκας, Μ. (1988). *Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Γενά, Α., Γαλάνης, Π. (2007). Εφαρμογές της ανάλυσης της συμπεριφοράς στην αξιολόγηση και αντιμετώπιση του αυτισμού. *Εγκέφαλος*, 44, 2.
- Cooper, J.O., Heron, T.E, Heward, W.L. (1987). *Applied behavior analysis*. New York: Macmillan.
- Eldevik, S., Eikeseth, S., Jahr, E., Smith, T. (2006). Effects of low-intensity behavioral treatment for children with autism and mental retardation. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 36:211–224.
- Faherty, C. (2000). *Asperger's..What Does Mean To Me?* Future Horizons (www.FHautism.com).

- Faherty, C. (2003). *Τι σημαίνει για μένα;* (μετάφραση: [Παπαγεωργίου, Β.](#)), Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.
- Frith, U. (2004). Emanuel Miller lecture: confusions and controversies about Asperger syndrome. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 672-686.
- Gillberg, C., Gillberg, C., Rastam, M., et al. (2001). The Asperger Syndrome (and high-functioning autism) Diagnostic Interview (ASDI). A preliminary study of a new structured clinical interview. *Autism*, 5, 57-66.
- Gray, C. (2010). *What are Social Stories?*. In The Gray Centre. (Ανάκτηση από <http://www.thegraycenter.org/social-stories/what-are-social-stories>).
- Konarski, E.A., Jr., Favell, J.E. & Favell, J.E. (1992). *Manual for the assessment and treatment of the behavior disorders of people with mental retardation*. Morganton, NC: Western Carolina Center Foundation.
- Ρισβάς, Θ. (2005). *Ο ρόλος των ηλεκτρονικών υπολογιστών στην ειδική αγωγή και η χρήση τους ως μέσο βελτίωσης στον αυτισμό*. 3Ο Συνέδριο Σύρου ΤΠΕ, Σύρος.
- Στεργίου, Β. (2008). *Διάχυτες Αναπτυξιακές Διαταραχές*. Στο: *Εκπαίδευση εκπαιδευτικών-γονέων παιδιών με αναπηρίες και γονέων μαθητών με αναπηρίες*. Μέτρο 1.1.: «Βελτίωση των συνθηκών ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα ατόμων ειδικών κατηγοριών», Ενέργεια 1.1.4.: «Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία», Θεσσαλονίκη.
- Tantam, D. (2003). The challenge of adolescents and adults with Asperger syndrome. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 12, 143-163.
- Τσεινέ, Α.Μ. (2003). *Προβληματική/δυσλειτουργική συμπεριφορά ατόμων με σοβαρές δυσκολίες μάθησης και σύνθετες πολλαπλές αναπηρίες*. *Μεθοδολογία και τεχνικές αντιμετώπισης βάσει Εφαρμοσμένης Ανάλυσης Συμπεριφοράς*. «Βελτίωση των συνθηκών ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα ατόμων με πολλαπλές αναπηρίες», Πρακτικά Επιμορφωτικών Σεμιναρίων, Ιωάννινα.